

je razvidno izvrsno autoričino poznavanje najnovijih prilika u Boki, pri tome najviše mislimo na događanja od raspada Jugoslavije do danas. Razvidna su i hvale vrijedna nastojanja brojčano sve manje zajednice Hrvata Boke kotorske na očuvanju svoga identiteta, ali su jednako tako i izrazito pozitivni i u konačnici vjerujemo učinkoviti pokušaji Republike Hrvatske da pomogne opstojanju zajednice bokeljskih katolika. To je raščlanjeno u ovome dijelu teksta kroz brojne konkretne primjere osnivanja hrvatskih udruga Bokelja kako onih u samoj Boki, tako i onih diljem Republike Hrvatske. Bogata izdavačka djelatnost, česta međusobna gostovanja kulturnih i umjetničkih društava iz dviju država s objiju strana granice tome su važno posvjedočenje. U ovom dijelu teksta knjige to je velikim dijelom i nabrojano. Na kraju se nalazi opsežan popis uporabljene literature (134-137) i bilješka o autorici (138-139).

Sudbina i budućnost hrvatske zajednice u Boki kotorskoj ipak, može se to naslutiti, neće ovisiti samo o financijskim poticajima, organizaciji skupova, koncerata, kulturnih događanja iako je to nemjerljivo i višestruko pozitivno te pridonosi i oplemenjuje Bokelje u Boki i diljem Hrvatske. Ovisit će, kao što je to uvijek tako, o ljudima koji upravo uporno ondje žive i stvaraju, kojima je Boka uvijek njihov dom i u konačnici prihvaćaju da je riječ o jedinstvenome prostoru i povijesnome razvoju koji je ponajviše jadranski i sredoze-mni, ali i hrvatski i crnogorski jer Boka nije ničije vlasništvo – svojom je baštinom jednostavno svjetska. U tome suglasju potrebno je, a trud autorice knjige to je i iznjedrio, promatrati ovo djelo koje poziva na dodatna pregnuća, dobre namjere i suživot.

Lovorka Čoralić

300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715. – 2015.). Zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 12. svibnja i Sinju od 14. do 17. svibnja 2015. godine, priredili Josip Đukić i Josip Grbavac, Sinj: Franjevački samostan Gospe Sinjske; Viteško alkarsko društvo Sinj; Grad Sinj i gradovi i općine Cetinske krajine, 2018, 771 stranica

Tri godine nakon održavanja međunarodnoga znanstvenog skupa povodom 300. obljetnice obrane Sinja od napada osmanske vojske 1715. godine objavljen je zbornik radova u kojemu su okupljeni gotovo svi radovi koji su bili izloženi na spomenutom skupu kao i neki koji su naknadno pridodani. Riječ je o uistinu velikome broju radova raznovrsne tematike koji su podijeljeni u tri tematske cjeline: *Sinj i Cetinska krajina* (31-271), *Čudotvorna Gospa Sinjska* (273-521) i *Sinjska alka* (523-754). Na početku zbornika nalazi se *Riječ glavnog urednika* (5), a potom poglavlje *Međunarodni znanstveni skup* (7-28) u kojemu je ukratko predstavljen program skupa koji se održao u Zagrebu i Sinju te su priloženi pozdravni govori koji su tom prilikom održani. Na kraju Zbornika nalaze se kazala osobnih imena (755-763) i zemljopisnih naziva (765-767).

Prva tematska cjelina odnosi se na radove koji obrađuju razvoj Sinja i Cetinske krajine kroz pojedina povijesna razdoblja. Tako povijesni razvoj Cetinskoga područja u razdoblju kasnoga srednjeg vijeka kada je ovaj prostor bio pod vlašću velikaške obitelji Nelipčić prati Ante Birin u radu *Cetinska županija baština Nelipčića* (33-51). Potom je pažnja usmjerena na sinjsko područje u vrijeme osmanske vlasti u radovima Nenađa Moaćanina *Zagora u razdoblju osmansko-turske vlasti: prema novim spoznajama iz povijesti Sinja i Cetinske krajine* (53-64) i Michaela Ursinusa *Sinj i njegova okolica prema turskom popisu iz 1574. godine* (65-80). Mletačko-osmanski ratovi i uspostava mle-

tačke vlasti nad sinjskim područjem imali su dalekosežne posljedice za stanovništvo ovoga područja, što se pobliže može upoznati u radovima Tomislava Perkovića *Demografske posljedice na dinarsko-zagorskom prostoru prouzročene Morejskim ratom (1684.-1699.)* (81-118), Nikše Stančića *Sinjska krajina na prijelazu 17. i 18. stoljeća* (119-125) i Marka Rimca *Mletački katastar Sinja 1705. godine* (127-133). Lovorka Čoralić i Filip Novosel predstavljaju izvornu građu iz Državnoga arhiva u Mlecima, koja otkriva niz pojedinosti iz društvenoga, upravnoga, gospodarskoga i vojnoga života sinjskoga kraja u 18. stoljeću u članku *Gradivo za povijest Sinja i Cetinske krajine u 18. stoljeću prema istraživanjima u Mletačkome državnom arhivu* (135-151). Sljedeća dva rada proučavaju suvremene opise osmanskoga napada na Cetinsku krajinu i opsade Sinja 1715. godine. Riječ je o člancima *Obrana Sinja 1715. godine u spisima Mletačke nuncijature u Tajnom vatikanskom arhivu* (153-165) Josipa Vrandečića i *Izveštaj Zorzija Balba o opsadi Sinja 1715. godine* (167-181) Marka Rimca i Josipa Dukića. *Sinj i Cetinska krajina u kontekstu državno-pravne preobrazbe 1918. godine* (183-199) naslov je rada Ivana Bulića u kojemu je prikazan uzročno-posljedični kontekst poimanja i prihvaćanja ujedinjenja s Kraljevinom Srbijom u Kraljevinu SHS u Sinju. Anđelko Akrap u radu *Demografski tokovi na prostoru Cetinske krajine od početka 19. do početka 21. stoljeća* (201-229) na temelju statističkih podataka analizira natalitet, mortalitet i migracije stanovnika Cetinske krajine, točnije naselja nekadašnje "stare" općine Sinj. U prilogu *Alberto Fortis i Giovanni Lovrich – bliskih su nazora, a ne antipodi* (231-247) Miljenko Buljac obrađuje odjeke putopisnih djela prosvjetitelja Alberta Fortisa i Giovannija Lovricha Sinjanina u kojima je osnažena svijest o *Morlachiji*, geopolitičkome prostoru u sklopu nekadašnjega Ilirika. Vlado Šakić, Stanko Rihtar i Mateja Šakić autori su rada pod naslovom *Identitet stanovnika Cetinske krajine* (249-258). Anketnim istraživanjem na uzorku od tisuću stanovnika Cetinske

krajine autori su ispitivali kakav je i na što se oslanja njihov identitet te koliko je povezan sa statusnim obilježjima i namjerama iseljavanja. Posljednji rad prve cjeline nosi naslov *Obilježja religijskog identiteta stanovnika Cetinske krajine* (259-271). Jasna Čurković Nimac, Marko Marinić i Stipan Tadić proučavaju fenomen identifikacije vjerskog i nacionalnog na primjeru stanovnika Cetinske krajine čija je povijesna, sociokulturna i religijsko-religiozna sastavnica nerazdvojno povezana uz čudesnu obranu Sinja i vitešku igru Alku.

Druga cjelina posvećena je radovima čije se teme odnose na Gospu Sinjsku. Ovu cjelinu otvara rad Vicka Kapitanovića *"Rasipanje od časne prilike Blažene Djevice Marije" i njegov autor fra Petar Filipović* (275-283) u kojemu se obrađuje najstariji spis o slici, povijesti svetišta i štovanja čudotvorne Gospe Sinjske iz 18. stoljeća. Zatim Domagoj Runje obrađuje temu međureligijskoga kršćansko-muslimanskog dijaloga koji je otvoren nakon što su prema predaji osmanski opsjedatelji na zidinama grada ugledali Djevicu Mariju u članku *Biblijsko-teološka interpretacija čudesne obrane Sinja 1715. godine* (285-301). Običajnici služe za zapisivanje i čuvanje religiozne baštine i pučke pobožnosti pojedine župe i kraja, što je u središtu pozornosti rada Domagoja Volarevića *Običajnik samostana i župe Gospe Sinjske iz 1752. godine* (303-316). U radu *Čudo i milosti Gospe Sinjske: Uz svjedočanstva u listu "Gospa Sinjska – Glasnik Marije slave" (1922.-1944.)* (317-329) Ante Mateljan predočuje osnovne elemente biblijsko-teološkoga poimanja "čuda" te njegovu fundamentalno-teološku percepciju, a navodi i brojna svjedočanstva o djelotvornome zagovoru Gospe Sinjske, objavljujvana u spomenutom listu tiskanome u prvoj polovici 20. stoljeća. Darka Bilić u radu *Nacrti samostana i crkve Gospe Sinjske iz arhiva franjevačkog samostana u Sinju* (331-342) analizira crteže i arhitektonske nacрте pomoću kojih se može pratiti višestoljetni proces izgradnje franjevačkoga samostana i crkve Čudotvorne Gospe Sinjske. Proslava blagdana Gospe

Sinjske i alkarsko natjecanje za hrvatske su domoljube predstavljali priliku za pokazivanje snage vjere i Crkve, ali i izražavanje hrvatskoga nacionalnog identiteta. Međutim, komunističke državne vlasti također su nastojale iskoristiti te masovne manifestacije za slanje određenih političkih poruka o čemu piše Miroslav Akmadža u radu *Gospa Sinjska i Alka u komunističkom razdoblju* (343-354). Hana Breko Kustura donosi muzikološku analizu dvaju rukopisnih glazbenih kantuala fra Petra Kneževića iz 1767. godine u kontekstu europskoga glazbenog fenomena poznatoga kao *cantus fractus* u članku "Na čast i slavu Gospi Sinjskoj (...)": *Kantuali fra Petra Kneževića u svjetlu novih spoznaja* (355-367). Slijedi rad *Teološke i mariološke rasprave u vrijeme fra Ivana Markovića (1839.-1910.) i njegov doprinos štovanju Čudotvorne Gospe Sinjske i njezine slike* (369-378) u kojemu Dušan Moro promatra spisateljski rad jednoga od najvažnijih franjevačkih teoloških pisaca i mislilaca te ujedno jednoga od najznamenitijih stanovnika Sinja, Ivana Markovića. U prilogu *Mučenici i Božji ugodnici Cetinske krajine* (379-404) fra Gabrijel Hrvatinić obrađuje životopise nekih fratara i drugih osoba koji su postigli visoki stupanj svetosti. *Crkve, kapele i kapelice posvećene Gospi Sinjskoj* (405-425) naslov je sljedećega rada u zborniku. Autor Petar Lubina prati nastanak i izgled crkava, kapela i kapelica podignutih nakon čudesne obrane Sinja 1715. godine i tumači njihovo značenje za marijansku pučku pobožnost vezanu uz fenomen Gospe Sinjske. Ivan Bošković osvrće se na opću zastupljenost tema Sinjske alke i Gospe Sinjske u književnosti u radu *Gospa Sinjska i Alka u književnosti* (427-441), dok akademik Ivan Aralica piše o inspiracijama za svoja tri romana "Put bez sna", "Duše robova" i "Graditelj svratišta" u članku *O tri romana vezana uz sliku Gospe Sinjske i Alku* (443-447). U prilogu *Glazbeni život u svetištu Gospe Sinjske, franjevačkom sjemeništu i klasičnoj gimnaziji* (449-467) Stipica Grgat proučava glazbenu praksu u župi Gospe Sinjske, Franjevačkome sjemeništu i Klasičnoj

gimnaziji – tri institucije koje su bili glavni nositelji glazbenoga života u Sinju. Tematsko-kronološkim svrstavanjem i vrednovanjem historiografskih radova povjesničara fra Josipa Ante Solde bavi se Stipan Trogrlić u radu *Sinj, Sinjska krajina i Gospa Sinjska u historiografskim radovima fra Josipa Ante Solde* (469-484). Blaž Toplak donosi rad pod naslovom *Glasila svetišta Gospe Sinjske u proteklih stotinu godina* (485-501) u kojemu se iznose najvažniji podatci o svim razvojnim fazama glasila Svetišta u Sinju "Gospe Sinjske", koje se prvi put pojavilo 1914. godine pod nazivom "Sinjska Gospa." Posljednji rad u ovoj cjelini naslovljen je *Stabilnost obitelji u svijetu koji se mijenja* (503-521). Autor Šimun Bilokapić izlaže važnije strukturne, funkcionalne i vrijednosne promjene obitelji tijekom zadnjih stoljeća, pri čemu nastoji izbjeći dvije nerijetko ideologizirane krajnosti: idealizacija tradicije, a prezir "novoga" i obrnuto.

Treća cjelina, koja sadrži radove vezane uz temu Sinjske alke, započinje s radom *Sartiglia iz Oristana: Viteška igra koja živi sa zajednicom koja ju slavi* (525-532) u kojoj Francesco Obino predstavlja vitešku igru iz sardinijskoga grada Oristana iznoseći sličnosti i razlike između Sartiglie iz Oristana i Sinjske alke. Joško Belamarić piše o složenoj evoluciji pravila i stilizaciji same igre kojima je Alka bila podvrgnuta tijekom svoje trostoljetne povijesti u prilogu *Sinjska Alka: Kontinuitet u promjenama* (533-542). Slijedi rad Ivana Kozlice *Alka i ratovi dvadesetog stoljeća* (543-556) u kojemu autor istražuje na koji su način Prvi i Drugi svjetski rat te Domo-vinski rat utjecali na događanja u Viteškome alkarskom društvu i kako su politike određivale sudbinu Sinjske alke u međuratnim razdobljima. Nadalje, alkari su se u dva navrata okupili u Beogradu: prilikom sprovoda kralja Petra I. godine 1921. kao i 1922. godine na vjenčanju mladoga kralja Aleksandra i Marije, kćeri rumunjskoga kralja Ferdinanda I., a detaljnije o okolnostima njihovoga dolaska u glavni grad tadašnje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca piše Miljenko Pekić u članku *Alkari u Beogradu 1921. i 1922. godine* (557-

572). *Proslava 250. Sinjske alke kao pozornica ideološke reprezentacije* (573-582) naslov je sljedećega rada u ovoj cjelini. Polazeći od pretpostavke da je adaptacija simboličnoga značenja Sinjske alke fundamentalan preduvjet njezinoga tristogodišnjeg kontinuiteta kao socijalne institucije i kao političkoga rituala, Boris Stamenić tematizira 250. Sinjsku alku kao pozornicu reprezentacije vladajućega ideološkog poretka te njegovih aktera na primjeru publikacije "Sinjska alka. Informativni vodič po Cetinjskoj krajini" iz 1965. godine. U sljedećemu radu, *Govori alkarskih vojvoda 1990-ih godina 20. stoljeća* (583-591), analizom govora izrečenima za vrijeme prvoga desetljeća postojanja demokratske hrvatske države Aleksandar Jakir daje uvid kako su se političke prilike u Hrvatskoj ogledavale u govorima. Željko Radić u radu *Pravna analiza alkarskih statuta i pravilnika* (593-600) raščlanjuje normativna vrela autonomnoga alkarskog prava, statute i pravilnike počevši od prve kodifikacije alkarskoga pravnog regulativa, to jest Statuta iz 1833. godine pa sve do Statuta iz 1991. godine. Statuti također sadrže vrlo jasne odredbe o izmjerama svega što je u vezi s tim viteškim nadmetanjem. Upravo te tragove drevnoga mjeriteljstva u pravilima Sinjske alke razmatra Zvonimir Jakobović u članku *Sinjska alka i njezine izmjere* (601-610). Stipe Jukić i Ante Kuzmanić autori su rada pod naslovom *Alkarski dvori i Muzej Sinjske alke* (611-616). U radu se prati razvoj ideja o izgradnji Alkarskih dvora i Muzeja Sinjske alke, koje sežu u 19. stoljeće, kao i prve veće graditeljske aktivnosti koje su zapisane u spisima Viteškoga alkarskog društva. Lidija Bajuk u radu *Od cvijeta do koplja* (617-670) analizira povijesne, heraldičke, jezikoslovne, etnološke i folklorističke podatke s hrvatskih prostora koji svjedoče o postupnoj smjeni domicilnih božanstava ratničkim božanstvima, a koja se učvrstila i održala do današnjih dana. Slijedi rad *Sinjska alka i film* (671-674) u kojemu Daniel Rafaelić promišlja u kojoj je mjeri viteška igra Sinjska alka bila zanimljiva filmskim snimateljima od same pojave filma. Temom umjetnosti

bavi se i Milan Bešlić u radu *Alka u hrvatskoj umjetnosti* (675-679) u kojemu naglašava trostoljetni kontinuitet Alke kao teme u hrvatskoj umjetnosti od njezina postanka. Radovi znamenitoga hrvatskog bibliografa Šime Jurića (1915.-2004.), koji se odnose na temu Sinjske alke, posebno su obrađeni u radu Igora Šipića *Doprinos Šime Jurića proučavanju Sinjske alke* (681-684). Analizom sadržaja članaka iz časopisa "Matica" izdavača Matice iseljenika Zagreb za razdoblje od 1950. do 2000. godine, a koji se odnosi na prikazivanje Sinja i Sinjske alke, bavi se Marina Perić Keselj u radu *Diskursi o Sinjskoj alci u iseljeništvu: utjecaji i identifikacijska simbolika* (685-701). Problematika UNESCO-va uvrštenja Sinjske alke na Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine čovječanstva prikazana je u radu Ana-Marije Vukušić *Alka i UNESCO: prepoznatljivost i očuvanje?* (703-716) u kojemu se donosi i kratak uvid u osnovne pretpostavke UNESCO-ve inicijative očuvanja nematerijalne kulturne baštine. Jakov Žižić u radu *Modernizacija Alke: Povijesni pregled i perspektive* (717-724) polazi od pretpostavke o dvije međusobno prožimajuće dimenzije viteške igre Alke – "značenjskoj" i "manifestacijskoj." U radu je prikazano kako se kroz povijest mijenjao, odnosno modernizirao, "manifestacijski" segment Alke te koji su bili učinci pojedinih modernizacijskih zahvata na "značenjski" dio Alke, iz kojega i proizlazi njezina društvena ukorijenjenost i dugovječnost. Sličnom temom bavi se i rad Smiljane Pivčević *Alka kao turistički resurs: Stanje, mogućnosti i dileme* (725-739) u kojemu se istražuju načini i mogućnosti uklapanja dva važna koncepta: očuvanje temeljnih vrednota Alke s jedne te njezina turistička valorizacija s druge strane. Posljednji rad ove cjeline napisao je Božo Skoko, a on prikazuje fenomen brendiranja gradova te u tome kontekstu istražuje načine i mogućnosti brendiranja grada Sinja te se posebno usredotočuje na važnost i prepoznatljivost Gospe Sinjske i njezina svetišta te povijesnoga viteškog nadmetanja – Sinjske alke (*Mogućnosti i načini*

brendiranja Sinja te važnost Gospe Sinjske i Sinjske alke u tom procesu (741-754).

Dragana Balić

Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme. Zbornik radova, ur. Dalibor Čepulo, Tea Rogić Musa i Drago Roksandić, Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2014 – 2019, 344 stranice

Ivan Mažuranić (1814. – 1890.) prema konsenzualnoj je ocjeni jedna od najznačajnijih osoba koja je obilježila modernu hrvatsku povijest. Svojim kompleksnim i svestranim javnim djelovanjem taj iznimno obrazovani intelektualac ostavio je neizbrisiv trag na političkom i kulturnom polju i uvrstio se u red hrvatskih velikana. Bio je jedini hrvatski ban pučkoga podrijetla, političar i državnik, a jednako je važno bilo njegovo djelovanje na književnome i jezikoslovnome polju. Proporcionalan Mažuranićevu značenju u modernoj hrvatskoj političkoj i pravnoj povijesti te kanonskome statusu koji je stekao na području hrvatske književnosti jest interes znanstvenika različitih humanističkih i društvenih znanosti koji su istraživali njegov nemjerljiv doprinos izgradnji modernih institucija i političkoga sustava te njegovo cjelokupno političko i književno djelovanje kao temelj za oblikovanje različitih sastavnica moderne hrvatske države.

Povodom dvjestote obljetnice rođenja Ivana Mažuranića Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu organizirali su znanstveni skup koji je održan 5. studenoga 2014. godine u Zagrebu. Organizatori su znanstveni skup o Mažuraniću zamislili kao osnovu “za elaboriranje novih spoznaja i tumačenja njegova djelovanja, u kojemu istaknuta mjesta zauzimaju istraživanja nedovoljno (pre)poznatih dijelo-

va Mažuranićeva političkog te književnoga korpusa, kao i nova vrjednovanja već poznatih prinosa” (str. I.). Knjiga *Intelektualac, kultura, reforma: Ivan Mažuranić i njegovo vrijeme* interdisciplinarni je zbornik radova u kojemu su znanstvenici različitih društvenih i humanističkih disciplina (pravni povjesničari, pravnici, povjesničari, povjesničari književnosti i filozofi) u formi znanstvenih radova iznijeli rezultate vlastitih istraživanja o različitim aspektima javnoga djelovanja Ivana Mažuranića, koji su prvotno predstavljani na spomenutom znanstvenom skupu.

U knjizi je objavljeno trinaest znanstvenih radova koji su podijeljeni u pet tematskih cjelina, koje su razdvojene samo u sadržaju knjige, ali, nažalost, ne i unutar same knjige. U prvoj tematskoj cjelini *Ivan Mažuranić i izgradnja države i nacije* objavljen je najopsežniji tekst Zbornika, članak Dalibora Čepula *Mažuranićeve reforme 1873-1880: modernizacija kao izgradnja države i nacije* (1-72) u kojemu je analizirano opsežno reformsko djelovanje bana Mažuranića. Mažuranićevo banovanje obilježila je intenzivna modernizacija tijekom koje su zastarjeli i neodgovarajući propisi iz razdoblja neoapsolutizma zamijenjeni modernim institucijama prema austrijskome uzoru. One su trebale stvoriti temelje za konsolidaciju hrvatske autonomije, ubrzani razvoj Banske Hrvatske na svim poljima s perspektivom teritorijalne integracije uključenjem Vojne krajine, a u budućnosti i Dalmacije te pomoći u neutraliziranju ovisnosti o Beču i Budimpešti. Provođenje planiranih reformi ovisilo je o pozitivnome odnosu Središnje vlade te o vladarevoj pred-sankciji i sankciji zakona (koji je uvažavao primjedbe Središnje vlade). Upravo zbog toga najvažnije su reforme provedene između 1873. i 1875. godine “uz suzdržanu podršku tadašnje slabe Središnje vlade” (str. 17), a njihov opseg znatno je smanjen nakon što je Kalman Tisza postao ministar-predsjednik Središnje vlade. U navedene tri godine, uz ostale reforme, uvedeni su: pravna odgovornost bana Hrvatskome saboru, racionalni ustroj uprave i sudstva, jamstva sudačke